

Juridisk Publikation

STOCKHOLM - UPPSALA - LUND - GÖTEBORG - UMEÅ

Isak Nilsson

På öppet hav

– pirater och framväxten av universell jurisdiktion

Särtryck ur häfte 2/2020

Nummer 2/2020

PÅ ÖPPET HAV

– PIRATER OCH FRAMVÄXTEN AV UNIVERSELL JURISDIKTION

Av Isak Nilsson¹

Universell jurisdiktion tillåter nationella domstolar att lagföra gärningsmän för särskilt allvarliga brott oaktat var i världen brotten ägt rum och vilken nationalitet förövaren och/eller målsäganden har. Jurisdiktionen grundar sig på gärningen i sig. Gärningen anses skada universell moral och det är således i världssamfundets intresse att dessa brott straffas. Frågan är emellertid kontroversiell. Kritiker anser att det finns en påtaglig risk att universell jurisdiktion kan komma att användas som ett politiskt verktyg, hämma fredsprocesser och skapa juridiskt kaos. Samtidigt är denna form av jurisdiktion inte något nytt. Genom historien har sjörövare iklätt begreppet mänsklighetens fiende och lagförts baserat på tankar om universell jurisdiktion, särskilt under piraternas guldålder 1650–1730. I artikeln redogörs för framväxten av universell jurisdiktion genom att belysa lagföringen av sjörövare och hur denna historiska bakgrund hjälper till att tillhandahålla en djupare förståelse för dagens diskussion om universell jurisdiktion.

I. INLEDNING

Jack Rackham, William Kidd och Svartskägg är några av de mest välkända piraterna i historien. Under deras livstid på 1600- och 1700-talen ansåg västeuropeiska maktbärare att pirater var mänsklighetens fiende.² Deras brott, sjöröveri, var det ursprungliga brottet att omfattas av universell jurisdiktion.³ Ett tidigt exempel på detta återfinns i den brittiska amiralitetsrättens stadgande i *Bonnet*-målet 1718 där det uttalades att ”the King of England hath [...] an undoubted jurisdiction and power, in concurrency with other princes and states, for the punishment of all piracies and robberies at sea, in the most remote parts of the world”.⁴

¹ Juriststudent, termin 9 vid Umeå universitet. Stort tack till universitetslektor Jan Leidö som läst och lämnat värdefulla synpunkter på artikeln.

² Se Chadwick, Mark, *Piracy and the Origins of Universal Jurisdiction: On Strange Tides?*, Brill Nijhoff, 2018, s. 2. Mänsklighetens fiende är min översättning av engelskans *enemy of mankind*. Uttrycket myntades av Cicero genom uttalandet om pirater som *communes hostes omnium* vilket är synonymt med *hostis humanis generis*. Cicero, Tullius Marcus, *In Verrem act. Secundae Libr.*, 70 f. Kr., II, IV, § 21.

³ Chadwick, 2018, s. 10; Heller-Roazen, Daniel, *The Enemy of all*, Zone Books, 2009, s. 9.

⁴ Charles-Town biträdande amiralitetsrätts dom mot *Stede Bonnet*, 1718, i Howell's State Trials XV.

Sedan dess, och särskilt efter andra världskrigets slut, har den internationella straffrätten utvecklats markant⁵ och universell jurisdiktion har kommit att appliceras på fler brott än sjöröveri.⁶ Universell jurisdiktion skiljer sig från de klassiska formerna av jurisdiktion genom avsaknaden av en tydlig koppling till territorium, brottsoffer eller förövare.⁷

Universell jurisdiktion är ett viktigt verktyg för att uppnå internationell rättvisa genom att möjliggöra lagföring av gärningsmän som begår massövergrepp, förhindra straffrihet samt ge brottsoffer upprättelse.⁸ Vidare är den ett centralt instrument för att understryka att vissa brott är universella till sin natur.⁹ Expansionen av universell jurisdiktion, från sjöröveri till massövergrepp, har dock mött kritik, bland annat av Henry Kissinger som i sin artikel ”*The Pitfalls of Universal Jurisdiction*” argumenterar för att utvecklingen är farlig eftersom universell jurisdiktion riskerar att användas som ett verktyg för politiserade åtal.¹⁰ Annan kritik som riktas mot universell jurisdiktion lyfter fram farhågor om att den kan äventyra fredsprocesser och risker kopplat till skapandet av juridiskt kaos.¹¹ Den historiska bakgrunden till universell jurisdiktion liksom jurisdiktionens legitimitet har också ifrågasatts.¹²

5 Se Bantekas, Ilias, Oette, Lutz, *International Human Rights Law and Practice*, 2:a upplagan, Cambridge University Press, 2016, s. 682.

6 Vanligtvis brukar, förutom sjöröveri, massövergrepp såsom folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser och tortyr anses omfattas av universell jurisdiktion. Se Langer, Maximo, *The Diplomacy of Universal Jurisdiction: The Political Branches and the Transnational Prosecution of International Crimes*, i *The American Journal of International Law*, vol. 105, nr 1, 2011, s. 1.

7 Världens länder är idag ense om att universell jurisdiktion existerar i internationell rätt, men det saknas konsensus gällande innebörden, ifall det har stöd i sedvanerätten och/eller traktat, och mer specifikt vilka brott som omfattas. United Nations General Assembly, Sixth Committee (Legal), 74th session, *The scope and application of the principle of universal jurisdiction (Agenda item 84)*, 2019, hämtad från [https://www.un.org/en/ga/sixth/74/universal_jurisdiction.shtml], granskad 2020-11-10. Se även European Parliament Directorate-General for External Policies Policy Department, *In-Depth Analysis – The Application of Universal Jurisdiction in the Fight Against Impunity*, 2016, s. 7.

8 TRIAL International, *Universal Jurisdiction*, hämtad från [<https://trialinternational.org/topics-post/universal-jurisdiction/>], granskad 2020-11-10.

9 Chadwick, 2018, s. 200.

10 Som exempel nämner Kissinger bland annat arresteringen av Chiles förre diktator Augusto Pinochet (Pinochet utlämnades dock aldrig till Spanien). Kissinger, Henry, *The Pitfalls of Universal Jurisdiction*, i *Foreign Affairs*, vol. 80, nr 4, 2001, s. 87. Se dock Ferencz, Benjamin, *A Nuremberg Prosecutor's Response to Henry Kissinger*, 2001, hämtad från [<https://www.wagingpeace.org/a-nuremberg-prosecutors-response-to-henry-kissinger/>], granskad 2020-11-10.

11 Jfr Luban, David, *Fairness to Rightness: Jurisdiction, Legality, and the Legitimacy of International Criminal Law*, i Besson, Samantha, Tasioulas, Johan (reds.), *The Philosophy of International Law*, Oxford University Press, 2010, s. 571. Se även Langer, 2011, s. 1.

12 Se Kissinger, 2001, s. 87 ”The very concept of universal jurisdiction is of recent vintage. The sixth edition of Black's Law Dictionary, published in 1990, does not contain even an entry for

En rättshistorisk undersökning av pirater som mänsklighetens fiende kan bidra till en djupare förståelse för hur universell jurisdiktion har vuxit fram samt dess användning och utbredning idag.¹³ Vidare kan historiska exempel bistå med legitimitet för universell jurisdiktion genom att underbygga argumentation med historiska fakta och visa på det dåtida bakomliggande ändamålet.¹⁴ Följaktligen är syftet med artikeln att studera ursprunget för universell jurisdiktion, dess rättshistoriska utveckling, och hur denna bakgrund hjälper till att tillhandahålla en djupare förståelse för dagens diskussion. Den rättshistoriska undersökningen utgår från romarriket cirka 70 f.Kr. och Europa under piraternas guldålder 1650–1730.¹⁵ Vidare analyseras inflytelserika rättsvetares bidrag till utvecklingen.¹⁶

Inledningsvis presenteras Marcus Tullius Ciceros syn på pirater som mänsklighetens fiende. För att förstå framväxten av universell jurisdiktion krävs kunskap gällande begreppet mänsklighetens fiende eftersom dessa är nära sammanlänkade. Cicero influerade Hugo Grotius¹⁷ som i sin tur kopplade samman begreppet mänsklighetens fiende med tankar om universell jurisdiktion vilket kom att påverka de europeiska ländernas syn på jurisdiktion över sjöröveri. Emmerich de Vattel bekräftade Grotius syn på pirater och universell jurisdiktion.¹⁸ Vattel, som visserligen var aktiv strax efter piraternas guldålder, tillhandahåller en klargörande inramning av universell jurisdiktion. Därefter presenteras den rättshistoriska utvecklingen under piraternas guldålder under vilken piraterna började lagföras med hänvisning till universell jurisdiktion.¹⁹ Slutligen förs en diskussion om hur den historiska bakgrunden kan tillföra en djupare förståelse till dagens debatt om universell jurisdiktion.

the term.” Se även Garrod, Matthew, Piracy, the Protection of Vital State Interests and the False Foundations of Universal Jurisdiction in International Law, i *Diplomacy and Statecraft*, vol. 25, 2014 som menar att den historiska lagföringen av pirater ska förstås utifrån statsskyddsprincipen och inte utifrån universell jurisdiktion.

13 Jfr Heller-Roazen, 2009, s. 11.

14 Ett exempel på detta är Israels högsta domstols dom (336/61) mot Adolf Eichmann, 1962. Domstolens hopkoppling av sjöröveri och brott som folkmord har kritiserats av bland andra Kontorovich, Eugene, The Piracy Analogy: Modern Universal Jurisdiction’s Hollow Foundation, i *Harvard International Law Journal*, nr 1, 2004, s. 186–187.

15 Rediker, Marcus, *Pirater – Sjørøveriets guldålder i Atlanten och Karibiska havet*, Karneval Förlag, 2006, s. 18.

16 Chadwick, 2018, s. 115. Det är dock svårt att avgöra hur mycket av rättsvetares gärningar som överförs från teori till rättstillämpningen.

17 Grotius bok *Mare Liberum* har många likheter med Ciceros tankar från *In Verrem*. Chadwick, 2018, s. 83. Grotius citerade även Cicero gällande synen på pirater. Grotius, Hugo, *De Jure Belli ac Pacis, Libri Tres*, 1625, XIX, § II.

18 De Vattel, Emmerich, *Le Droit Des Gens, ou Principes de la loi Naturelle*, 1758.

19 Chadwick, 2018, s. 116.

2. MÄNSKLIGHETENS FIENDE OCH FRAMVÄXTEN AV UNIVERSELL JURISDIKTION

2.1 MÄNSKLIGHETENS FIENDE I ROMARRIKET 70 F.KR.

Uttrycket mänsklighetens fiende myntades av Cicero i hans plädering *In Verrem*.²⁰ Cicero, i egenskap av åklagare, anklagade Siciliens guvernör Gaius Verres, åtalad för utpressning, för att ha agerat likt pirater vilka enligt Cicero utgjorde *communes hostes omnium* (mänsklighetens fiende).²¹ Cicero förstärkte sin argumentation genom att likna den åtalade vid pirater och uttalade: ”you behaved just as the pirates are wont to behave [...] they are the general enemies of all [...]”.²² Emellertid uteblev i talet en definition av ordet pirater. Alfred P. Rubin har ifrågasatt att Cicero skulle ha syftat på pirater (*pirata*) som mänsklighetens fiende. Istället, menar Rubin, kopplade Cicero samman konceptet med rånare (*praedones*).²³ Dessutom tillade Rubin att Cicero ansåg att sjöröveri utfördes av grupper bosatta i östra delarna av Medelhavet, exempelvis Kilikien (nuvarande sydöstra Turkiet), som bedömdes utgöra hot mot handeln.²⁴ Cicero ansåg att *praedones*, om än betydelsen av ordet är oklart, utgjorde fiender till Rom.²⁵

Handeln inom medelhavet – *mare nostrum* – var central för det romerska rikets välmående.²⁶ Piraterna ansågs hota handeln och detta riskerade att indirekt leda till rikets fall.²⁷ Avsky väcktes mot pirater i deras egenskap av mänsklighetens fiende, dock berörde Cicero aldrig frågan om jurisdiktion eller om att alla stater borde samarbeta i kampen mot piraterna.²⁸ En förklaring till detta är att romarriket både dominerade medelhavsregionen och försökte hålla den samlad,²⁹ varför stöd från utomstående stater i kampen mot pirater ansågs vara överflödigt.³⁰ Cicero var framgångsrik i rättegången och Verres dömdes. Samtidigt kom detta att binda samman begreppet mänsklighetens fiende som ursprungligen omfattade *praedones*, med hot mot handeln och statens (romar-

20 Cicero, 70 f.Kr., II, IV, 8, § 21; Chadwick, 2018, s. 45 och 53.

21 In Verrem, II, IV, § 21.

22 In Verrem, II, IV, § 21 ”fecisti item ut praedones solent; qui cum hostes communes sint omnium”.

23 Rubin, P. Alfred, *The Law of Piracy*, University Press of the Pacific, 1988, s. 4.

24 Ibid, s. 4.

25 Jfr dock Tamsin, Paige, Piracy and Universal Jurisdiction, i *Macquarie Law Journal*, nr 12 2013, s. 134. Tamsin menar att definitionen av pirater visserligen är föränderlig men att piraterna under romarriket hade en tydlig definition.

26 Se Chadwick, 2018, s. 33.

27 Heller-Roazem, 2009, s. 51; Chadwick, 2018, s. 33.

28 Se Rech, 2013, s. 28.

29 McKay, P. John m.fl., *A History of World Societies*, 7:e upplagan, Hugh Mifflin Company, 2007, s. 131.

30 Se Chadwick, 2018, s. 52.

riket) säkerhet och välmående. Det skulle dock dröja cirka 1700 år innan Grotius kopplade samman mänsklighetens fiende med tankar om universell jurisdiktion.³¹

2.2 GROTIUS OCH MARE LIBERUM (HAVETS FRIHET)

Grotius var verksam i en tid då kolonialmakterna sökte utvidga sina territorier samtidigt som handeln ökade exponentiellt men hotades av pirater både i Europa och Karibien.³² Genom att se sjöröveri som del av både krigets lagar och principen om havets frihet var Grotius en av de första rättsvetarna som analyserade frågan om sjöröveri på djupet.³³ Enligt Grotius var havets frihet en del av naturrätten, något som funnits innan domstolar och jurisdiktion, samt att ingen stat ägde rätten att självständigt kontrollera öppet hav.³⁴ Dessutom var havets frihet en del av den bredare principen om staters universella rätt att bedriva obehindrad handel.³⁵ Pirater utgjorde en fara för havets frihet samt handeln och därför uttalade Grotius att sjöröveri var ett av de allvarligaste universella brotten, vilket rättfärdigade att alla stater var fria att utöva jurisdiktion över piraterna.³⁶ Mark Chadwick menar att Grotius synsätt är ett uttryck för universell jurisdiktion,³⁷ medan Cherif M. Bassiouni tolkar Grotius som att skeppen på öppet hav utgjorde en förlängning av staternas territorium och att det därför aldrig var fråga om universell jurisdiktion.³⁸ Följden av Bassiounis tolkning är att endast stater med territoriell anknytning har jurisdiktion.³⁹ Grotius, som fick i uppdrag att rättfärdiga Nederländernas tillfångatagande av det portugisiska skeppet *Santa Catarina*, förespråkade havets frihet och motsatte sig staters anspråk på herravälde över världshaven.⁴⁰ Grotius argument om havets frihet och framförallt det faktum att han lyfte fram att alla stater var fria

31 Grotius byggde vidare på Ciceros idéer kring pirater som mänsklighetens fiende. Se Rech, 2013, s. 65; Chadwick, 2018, s. 23.

32 Chadwick, 2018, s. 84.

33 Ibid, s. 24. För vidare läsning angående pirater och krig rekommenderas Alberico Gentilis verk *De iure belli libri tres* och Fransisco de Vitorias bok *Relectio de iure belli*.

34 Grotius, Hugo, *Mare Liberum*, 1609, s. 87–91; Chadwick, 2018, s. 96.

35 Grotius, 1609, s. 87–91; Chadwick, 2018, s. 96–97.

36 Grotius, 1625, XIX, II; Chadwick, 2018, s. 96–97.

37 Chadwick, 2018, s. 96. Se även Tamsin, 2013, s. 135.

38 "It was not, therefore, an application of universal jurisdiction whereby any and all states could exercise their jurisdiction over any and all pirates. Instead, it could be said that it was the recognition of the universal application of the flag state's jurisdiction [...]." Bassiouni, M. Cherif, *The History of Universal Jurisdiction and its Place in International Law*, i Macedo, Stephen (red.), *Universal Jurisdiction National Courts and the Prosecution of Serious Crimes Under International Law*, University of Pennsylvania Press, 2004, s. 47–48.

39 Bassiouni, 2004, s. 47–48.

40 Bederman, J. David, *The Sea*, i Fassbender, Bardo m.fl., (red.), *The Oxford Handbook of the History of International Law*, Oxford University Press, 2012, s. 367.

att utöva jurisdiktion snarare än argument om anknytning till territorium eller nationalitet, påminner om universell jurisdiktion.

Sjörövare var, enligt Grotius, rånare på haven som agerade utan tillstånd från suveräna stater.⁴¹ Grotius instämde med Cicero i att pirater befann sig utanför den civiliserade världen och utgjorde ett hot mot rätten att köpa och sälja varor, vilken för Grotius var en universell rättighet.⁴²

Grotius naturrättsliga syn på sjöröveri, som grundar sig i uppfattningen om en universell moral i förhållande till piraterna, kan kritiseras utifrån att det saknas konsensus kring vad dessa absoluta rättsliga principer och moraliska värden skulle bestå av.⁴³ Samtidigt räcker det med konsensus bland de civiliserade staterna. Dessa länder hade ekonomiska samt strategiska incitament att bekämpa sjöröveri, om än med andra medel än universell jurisdiktion. Grotius öppnade dörren till universell jurisdiktion genom att reflektera över jurisdiktion kopplat till sjöröveri på öppet hav, men fick själv aldrig uppleva tillämpningen av tankar om universell jurisdiktion i domstol under sin livstid.⁴⁴ Det skedde första gången 1696, dryga femtio år efter hans död.⁴⁵

2.3 VATTELS SYN PÅ MÄNSKLIGHETENS FIENDE OCH UNIVERSELL JURISDIKTION

Vattel skrev i sitt livsverk *Le droit des gens, ou Principes de la loi naturelle* (*Le droit des gens*) från 1758 om mänsklighetens fiende som ett hot mot de westfaliska staternas överlevnad och vikten av att kollektivt bekämpa piraterna.⁴⁶ Vattels arbete var influerat av Grotius⁴⁷ som med sitt naturrättsliga synsätt lade grunden för Vattels inställning att alla stater har jurisdiktion över sjöröveri.⁴⁸

Le droit des gens saknar en egentlig definition av begreppet mänsklighetens fiende, men däremot ges exempel på vilka typer av grupper som omfattas av begreppet samt hur och varför mänsklighetens fiende ska hanteras.⁴⁹ Vattel

41 Rubin, 1988, s. 66.

42 Chadwick, 2018, s. 15.

43 Se Rubin, 1988, s. 31.

44 Chadwick, 2018, s. 110.

45 Engelska amiralitetsrättens dom mot *Rex v. Dawson*, 1696, i *Howell's State Trials XIII*.

46 Vattel, 1758, I, § 233.

47 Haggemacher, Peter, *Le Modèle de Vattel et la Discipline du Droit International*, i Chetail, Vincent m.fl. (red.), *Le Droit International de Vattel Vu du XXIe Siècle*, Brill, 2011, s. 5.

48 Vattel, 1758, I, § 233.

49 *Ibid*, § 233; Rech, Walter, *Enemies of Mankind: Vattel's Theory of Collective Security*, Brill, 2013, s. 13.

ansåg att även om staters jurisdiktion generellt sett var begränsat till det egna territoriet var undantaget brott som till sin natur hotar alla staters säkerhet och som begås av gärningsmän som uppger sig vara mänsklighetens fiende.⁵⁰ Vidare menade Vattel att pirater var sådana gärningsmän och att de därför borde ”hängas av de som först anträffar sjörövarna”.⁵¹ Han tillade dock att gärningsmännen skulle dömas i första hand av den stat med särskild anknytning till brottet.⁵² Samtidigt menade Vattel att eftersom sjöröveri är ett särskilt allvarligt brott så skulle mänsklighetens fiende vara föremål för universell jurisdiktion. Syftet med denna ordning var primärt att kollektivt skydda stater, bidra till en miniminivå av säkerhet och försvara den internationella handeln. Vattel ansåg att pirater genom sin natur, i kombination med sjöröveriets omfattning, utgjorde en så stor fara att de hotade staternas säkerhet i grunden. Det handlade alltså inte om att ge upprättelse till brottsoffren eller straffa gärningsmännen utifrån en tanke om vedergällning.⁵³ Synsättet grundar sig i en strikt naturrättslig syn på sjöröveri, som träder in vid internationella nödsituationer, och tillåter stater att kollektivt vidta alla nödvändiga åtgärder för att bekämpa mänsklighetens fiende.⁵⁴ Universell jurisdiktion rättfärdigades således genom staters överlevnad samt skyddande av handel och inte genom att härleda universell jurisdiktion till av lagstiftaren skapade rättskällor. Därutöver skrev Vattel i avsnittet om *ius in bello* (krigets lagar) att brott mot naturrätten som är mycket skadliga för mänskligheten hotar att eskalera fientligheter bortom alla proportioner och förhindra försoning.⁵⁵ Därför ska staterna samarbeta och det är alla staters skyldighet att verka för mänsklighetens lycka och välbefinnande.⁵⁶

Kritik kan riktas mot begreppet mänsklighetens fiende utifrån aspekten om vem som besitter makten att avgöra vem som är mänsklighetens fiende. För stater skulle det kunna vara användbart för egna ändamål att godtyckligt använda konceptet om mänsklighetens fiende som en etikett att placera på motståndare. Möjligen är begreppet mänsklighetens fiende att se som ett retoriskt svartmålningsredskap,⁵⁷ snarare än grunden för universell jurisdiktion

50 Vattel, 1758, I, § 233.

51 Ibid, § 233. Min översättning av ”C’est ainsi que les Pirates font envoyés à la potence par les premiers entre les mains de qui ils tombent”.

52 Ibid, § 233.

53 Se Vattel, 1758, I, §§ 169, 232; Rech, 2013, s. 228.

54 Se Rech, 2013, s. 1.

55 Se Vattel, 1758, III, §§ 155–156. Se även Rech, 2013, s. 29.

56 Vattel, 1758, *Preliminaries*, § 13.

57 En åsikt som förekommer bland nutida rättsvetare är att Vattels teori om mänsklighetens fiende främst är att ses som ett rent retoriskt verk utan någon praktisk substans. Detta är dock missvisande enligt Rech. ”Those dismissing the enemy of mankind theory as irrelevant have lost sight of the importance of international law enforcement for Vattel.” Rech, 2013, s. 228.

till användning för domstolarna, eller båda delar.⁵⁸ Vattels syn på pirater som mänsklighetens fiende påminner om ett manikeistiskt synsätt mellan gott och ont, där de civiliserade staterna utgör det goda och sjörövare det onda. Dock är verkligheten sällan så enkel. Kan det ses som en paradox att stater själva till viss del ägnade sig åt samma gärning som piraterna, nämligen plundring på öppet hav, men genom kapare?

3. PIRATER SOM FÖREMÅL FÖR UNIVERSELL JURISDIKTION

3.1 DISTINKTION MELLAN PIRATER OCH KAPARE

Den westfaliska freden 1648 lade grunden för statssuveräniteten, enligt vilken stater självständigt förfogar över sina interna angelägenheter. Detta kom att influera synen på pirater. En ny kategori av plundrare på öppet hav hade successivt vuxit fram i form av kapare. Dessa hade stöd genom staters auktoritet och suveränitet i kaparbrev vilket skiljde sig från pirater som agerade utan staters godkännande.⁵⁹ Kapare hjälpte länder i krigföring genom att plundra motståndarens skepp. Dock hade kolonialmakterna olika syn på kapare. Exempelvis använde Frankrike, England och Nederländerna kapare vid krigföring mot Spanien under 1500- och 1600-talen, som av Spanien ansågs vara pirater.⁶⁰ Spaniens ifrågasättande av kaparnas rättsliga ställning kan förklaras med att attackerna riktades mot dem. I praktiken var uppdelningen mellan pirater och kapare otydlig vilket komplicerade definitionen av sjöröveri. Exempelvis blev Nassau under tidigt 1700-tal en piratrepublik.⁶¹ Ansågs dessa pirater därmed bli legitima fiender i egenskap av att vara en republik snarare än mänsklighetens fiende? Grotius framhöll att "[...] a gathering of pirates and brigands is not a state [...] the members of a state have been united for the enjoyment of rights, and they do not render justice to foreigners".⁶² Sett från Vattels tankar om mänsklighetens fiende agerade piraterna *animo furandi* (med avsikt att stjäla) utanför de civiliserade staternas ramar, varför de ska klassificeras som mänsklighetens fiende oberoende av om de har bildat en republik.⁶³ Vidare ansåg Vattel att kapare var legitima aktörer genom sina staters godkännande. Detta synsätt kan bland annat förklaras med att han betraktade kapare under slutet av 1500-talet som det enda sättet att förhindra Spanien från att bli en universell monarki samt att han då även inkluderade Karl V och Filip II av Spanien i kretsen av mänsklighetens fiender.⁶⁴

58 Se Rech, 2013, s. 9.

59 Kontorovich, 2004, s. 210.

60 Rech, 2013, s. 41.

61 Chadwick, 2018, s. 133.

62 Grotius, Hugo, *De iure Belli ac Pacis*, 1625, III, 3, § 2. Se även Rech, 2013, s. 65.

63 Vattel, 1758, II, § 78.

64 Vattel, 1758, II, § 53, IV, § 84. Se även Rech, 2013 s. 42.

3.2 PIRATERNAS GULDÅLDER 1650–1730

I samband med att kolonialmakternas handel intensifierades ökade även staternas ambitioner att besegra piraterna.⁶⁵ Piraterna attackerade skepp från i princip alla stater och ansågs hota kolonierna, nationerna och världens folk.⁶⁶ Piraterna ansågs även vid denna tid utgöra mänsklighetens fiende. Genom att staterna tvingades hantera piraterna växte universell jurisdiktion fram som ett verktyg primärt i engelska domstolar då England var den stat som drabbades hårdast av sjöröveri.⁶⁷ Den ärorika revolutionen i England 1688 resulterade i att Jakob II avsattes till förmån för parlamentarism.⁶⁸ Med revolutionen stadfästes parlamentarismen och makt flyttades från regenten till institutionerna. Istället för att monarken använde pirater som en etikett, ett politiskt vapen, förflyttades makten att definiera sjöröveri till domstolarna.⁶⁹ Det var genom domstolarna som universell jurisdiktion fick genomslag i praktiken, trots att denna sänkades i den engelska lagstiftningen. I brist på lagreglering agerade domarna utifrån sina erfarenheter, uppfattningar och sitt förnuft.⁷⁰ Denna tid präglades av naturrätten, där moral och lag tillhörde samma entitet, vilket påverkade domstolarna.⁷¹ Naturrätten gav domarna utrymme att använda moraliska principer istället för promulgerad lag. Tankar om universell jurisdiktion var dock vanligare bland rättsvetare än domare.⁷² Detta kan bland annat förklaras med att det vanligtvis fanns en territoriell eller nationell koppling till piraterna varför universell jurisdiktion inte blev aktuell.

I målet *Rex v. Dawson*⁷³ från 1696 omnämndes universell jurisdiktion för första gången i domstol,⁷⁴ även om jurisdiktionen i fallet baserades på nationaliteten av den åtalade.⁷⁵ Inför juryn anförde domare Hedges att ”The king of England hath not only [...] sovereignty of the British seas, but also an undoubted juris-

65 Chadwick, 2018, s. 114.

66 Se Rubin, 1988, s. 83. Se även Rediker, 2004, s. 158.

67 Chadwick, 2018, s. 116.

68 Lesaffer, Randall, *European Legal History*, Cambridge University Press, 2009, s. 397.

69 Rubin, 1988, s. 67.

70 Ibid, s. 91.

71 Jfr Gordon, Geoff, *Natural Law in International Legal theory: Linear and Dialectical Presentations*, i Oxford, Anne m.fl. (red.), *The Oxford Handbook of The Theory of International Law*, Oxford University Press, 2016, s. 2. Se även Frändberg, Åke, Några tankar om naturrättsidéer och positivism – tillika en kritisk kommentar till vår tids missbruk av termerna ”naturrätt” och ”positivism”, i *Svensk Juristtidning*, nr 9, 2019, s. 850: ”Tanken om naturrätten som en förnufts rätt lever vidare i vad som brukar betraktas som naturrättslärans storhetstid, den lära som utvecklades i Europa under 1600- och 1700-talen.”

72 Rubin, 1997, förorden, s. 13.

73 Engelska amiralitetsrättens dom mot *Dawson* 1696.

74 Chadwick, 2018, s. 125.

75 Engelska amiralitetsrättens dom mot *Dawson* 1696.

diction [...] in concurrency with other princes and states for the punishment of pirates [...] in the most remote parts of the world [...] it is piracy within the limits of your enquiry.⁷⁶ Vidare återger Hedges synsättet att pirater var mänsklighetens fiende och angav deras hot mot handeln som en förklaring för denna ståndpunkt.⁷⁷

Fem år efter *Dawson*-målet skärptes synen på piraterna ytterligare vilket manifesterar sig i rättegången mot Kapten William Kidd 1701.⁷⁸ Kidd var en kapare med kaparbrev från England. Utanför Malabarkusten (sydvästra Indien) beslagtogs han skeppet *Quedah Merchant*, vilket han felaktigt tog för att tillhöra Frankrike.⁷⁹ Skeppet ägdes egentligen av Mogulriket, som var allierade med England.⁸⁰ Kidd åtalades och dömdes till döden för sjöröveri trots sitt kaparbrev som auktoriserade honom att angripa franska skepp och det faktum att han själv som kapare jagade pirater.⁸¹ I domen porträtteras Kidd, i egenkap av pirat, som både avskryvare och mänsklighetens fiende.⁸² Vidare yttrade domare Turton att pirater är mänsklighetens fiende, särskilt i förhållande till de som bedriver handel. Han tillade också att det krävs särskilt uppsåt för sjöröveri.⁸³ Universell jurisdiktion tillämpades dock inte i målet, men rättsfallet är intressant indirekt för universell jurisdiktion då synen på pirater som mänsklighetens fiende vidgades samtidigt som toleransen för kapare minskade.

Det var i den skotska Överamiralitetsrätten 1705 som universell jurisdiktion fick en central betydelse för första gången i historien.⁸⁴ Kapten Thomas Green var kapare med kaparbrev utfärdat av Vilhelm III av England.⁸⁵ Han blev falskt anklagad och hängd för att ha attackerat ett skotskt skepp utanför Kozhikode (sydvästra Indien).⁸⁶ Förutom att brottsoffren var skotska medborgare saknades skotsk anknytning till gärningen.⁸⁷ Det intressanta med rättegången var att domstolen valde att inte basera sin jurisdiktion på kopplingen till målsägandena utan på brottet i sig. Åklagaren redogjorde för att det normala i brottmål var att jurisdiktionen kopplades samman med platsen för brottet

76 Ibid, s. 455.

77 Ibid, s. 456.

78 Se Chadwick, 2018, s. 233–234.

79 Chadwick, 2018, s. 123.

80 Engelska Överamiralitetsrättens dom mot *William Kidd*, 1701, i Howell's State Trials XIV.

81 Tamsin, 2013, s. 138.

82 Engelska Överamiralitetsrättens dom mot *Kidd* 1701, s. 154.

83 Ibid.

84 Skotska Överamiralitetsrättens dom mot *Thomas Green*, 1705, i Howell's State Trials XIV. Se även Chadwick, 2018, s. 130.

85 Skotska Överamiralitetsrättens dom mot *Green* 1705.

86 Rubin, 1988, s. 93.

87 Skotska Överamiralitetsrättens dom mot *Green* 1705.

eller nationaliteten på förövaren. Dock vid sjöröveri som ett brott mot folk-rätten gäller *locus deprehensionis* (platsen där gärningsmännen tillfångatogs) eftersom alla länder har ett intresse av att lagföra piraterna.⁸⁸ Vidare menade åklagaren att staternas intresse härrör från sjöröveriets uppenbara allvarlighetsgrad och att piraterna är värre än ”ravenous beasts”.⁸⁹ Domstolen biföll åtalet.⁹⁰ Genom att beskriva sjöröveri som ett av de allvarligaste brotten mot folk-rätten och att alla länder har ett intresse av att åtala gärningsmännen, rättfärdigade domstolen sin behörighet att pröva målet.⁹¹

Det spanska tronföljdskrigets slut, i och med freden i Utrecht 1714, fick följderna att kapare blev pirater⁹² och att sjöröveriet i Karibien ökade explosionsartat.⁹³ Samtidigt flyttade de europeiska staterna fokus från krig sinsemellan till att bekämpa piraterna,⁹⁴ vilka mer än någonsin ansågs vara mänsklighetens fiende.⁹⁵

Till Nassau anlände Woodes Rogers i juli 1718 och återtog kontroll för Kungarikets Storbritanniens räkning.⁹⁶ En av piraterna som åtalades för sjöröveri i anslutning till återerövrandet var ”gentlemannapiraten” Stede Bonnet.⁹⁷ När domaren adresserade juryn yttrade han att sjöröveri är skadligt för all handel, att pirater är mänsklighetens fiende och att grovheten av deras handlingar är uppenbar.⁹⁸ Därför, menade han, har England och alla andra stater obestridlig jurisdiktion över sjöröveri även på de mest avskilda platserna på jorden.⁹⁹ I *Bonnet*-målet lyfter domstolen särskilt fram konsekvenserna för handeln som rättfärdigande av synen på sjöröveri och universell jurisdiktion.¹⁰⁰

De ovanstående rättsfallen bygger vidare på Cicero och Grotius tankar om mänsklighetens fiende. Dock är det få mål som innehåller kopplingar till universell jurisdiktion från denna tidsperiod. Samtidigt var det från och med denna

88 Ibid, s. 1224.

89 Ibid, s. 1272.

90 Ibid, s. 1224.

91 Rubin, 1988, s. 93.

92 Se avsnitt 3.1 som redogör för att kapare användes i strider mot Spanien innan freden i Utrecht.

93 Leeson, T. Peter, Rationality, Pirates, and the Law: A Retrospective, i *The American University Law Review*, nr 5, 2010, s. 1222.

94 Chadwick, 2018, s. 133.

95 Fernández, 2012, s. 125.

96 Chadwick, 2018, s. 135.

97 Charles-Town biträdande amiralitetsrätts dom mot *Bonnet* 1718.

98 Ibid, s. 1232.

99 Ibid.

100 Chadwick, 2018, s. 136.

epok som universell jurisdiktion började implementeras i domstolar, om än i begränsad omfattning. Detta förringar inte betydelsen av utvecklingen eftersom det var i dessa mål som tankar om universell jurisdiktion fick genomslag, både teoretiskt (*Dawson, Green, Bonnet*) och i praktiken (*Green*). Universell jurisdiktion förekommer visserligen inte ordagrant i de engelska domstolarna från denna tid, men yttrandena från domstolarna är synonyma med begreppet. Två exempel på detta är ”undoubted jurisdiction [...] in concurrency with other princes and states for the punishment of pirates [...] in the most remote parts of the world [...]”¹⁰¹ och uttalandet om att alla länder har intresse att lagföra piraterna. Vidare finns det flera tydliga exempel som visar att Vattels tankar om mänsklighetens fiende överensstämmer med resonemang som fördes av de engelska domstolarna. Sjöroveri var mer än rån på öppet hav,¹⁰² eftersom piraterna hotade den globala handeln och till sin natur riskerade de westfaliska staternas säkerhet. Detta blev särskilt tydligt efter freden i Utrecht där en konsekvens blev att sjöroveriet ökade nämnvärt. Staterna behövde vidta alla nödvändiga åtgärder i kampen mot piraterna för att verka för ländernas välbefinnande varför alla stater hade jurisdiktion över sjöroveri med stöd i naturrätten. Domstolarna i de utvalda rättsfallen använde dessutom tillmålet mänsklighetens fiende för att beskriva piraterna eftersom sjöroverarna hotade utbytet av varor och tjänster internationellt. I rättsfallen *Dawson, Green* och *Bonnet* kopplas sjöroveri som ett universellt brott samman med universell jurisdiktion. Utifrån Vattels tankar kan piraterna ses som mänsklighetens fiende eftersom de kränker naturrätten och universell moral, en inställning som det redogörs för i rättsfallen då domstolarna ansåg att piraterna bröt mot allmängiltig moral. I rättsfallen lyftes det även fram att pirater hotade både internationell handel och staternas stabilitet.

Rättegången mot Kidd präglades av samma språkbruk som övriga mål, men det kan ifrågasättas om det avspeglade Kidds gärning på ett rättvisande sätt. Kidd var kapare med godkännande från England och han saknade troligtvis uppsåt för sjöroveri då han misstog nationaliteten på skeppet. Hade han istället handlat inom ramarna för kaparbrevet hade samma gärningar varit lagliga om de riktades mot rätt stater. Det har därför ifrågasatts om sjöroveri verkligen rättfärdigade universell jurisdiktion genom att vara det allvarligaste brottet.¹⁰³ Här kan det noteras att kapare erkänns som legitima aktörer därför att de skiljer sig från piraterna genom staters godkännande, medan piraterna agerade utanför de civiliserade staternas ramar. Därutöver lyfter de engelska

101 Engelska amiralitetsrättens dom mot *Dawson* 1696, s. 455.

102 Jfr Chadwick, 2018, s. 150.

103 Kontorovich, 2010, s. 210; Tamsin, 2013, s. 138.

domstolarna fram i domskälen hur särskilt allvarligt brottet sjöröveri är och att piraterna är mänsklighetens fiende.

Grunden för universell jurisdiktion i de engelska domstolarna kom inte från lagstiftaren utan från naturrätten med hänvisningar till universell moral eftersom naturrätten träder in vid sjöröveri. Domstolarna i dessa rättsfall rättfärdigade sina tankar om universell jurisdiktion baserat på brottets allvar eftersom det hotade den globala handeln och staternas existens.

4. MÄNSKLIGHETENS FIENDE – FRÅN PIRATER TILL GÉNOCIDAIRES

Idag associeras nutida sjöröveri främst till Adenviken.¹⁰⁴ Likt uttalandena om universell jurisdiktion i de engelska domstolarna från piraternas guldålder återfinns universell jurisdiktion i havsrättskonventionen från 1982 (UNCLOS). Rättsligt stöd för detta finns även i sedvanerätten.¹⁰⁵ Sjøröveri definieras i artikel 101 UNCLOS som ”illegal acts of violence or detention, or any act of depredation, committed for private ends by the crew or the passenger of a private ship [...]”. Vidare måste brottet begås på öppet hav och riktas mot ett annat fartyg. Om dessa rekvisit uppfylls omfattas gärningen av universell jurisdiktion enligt artikel 105 UNCLOS.¹⁰⁶ Internationell rätt stödjer således universell jurisdiktion för sjöröveri, men samtidigt är det upp till staterna att välja att implementera detta i praktiken. Stater är inte tvingade att lagföra piraterna.¹⁰⁷ Emellertid stadgar artikel 100 UNCLOS en skyldighet för alla stater att bidra till att bekämpa piraterna, men detta bör läsas som en avsiktsförklaring snarare än något som medför en faktisk skyldighet.¹⁰⁸

I modern tid har universell jurisdiktion expanderats till att omfatta fler brott än sjöröveri såsom folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Den internationella straffrätten börjar med Nürnberggrättegångarna¹⁰⁹ och lagföringen av gärningsmännen har kännetecknats framförallt av internationella domstolar och tribunaler. Till skillnad från dessa sker tillämpningen av universell jurisdiktion i nationella domstolar.¹¹⁰

¹⁰⁴ Se Treves, Tullio, Piracy and the International Law of the Sea, i Guilfoyle, Douglas (red.), *Modern Piracy – Legal Challenges and Responses*, Edward Elgar, 2013, s. 117–118.

¹⁰⁵ *Ibid.*, s. 119–120.

¹⁰⁶ Se även Förenta Nationernas säkerhetsråds resolution 1976, *The Situation in Somalia*, S/RES/1976, 11 april 2011, § 14, som stadgar att sjöröveri är ett brott förenat med universell jurisdiktion.

¹⁰⁷ Chadwick, 2018, s. 180–181.

¹⁰⁸ *Ibid.*, s. 181.

¹⁰⁹ Langer, 2011, s. 4.

¹¹⁰ *Ibid.*, s. 1; jfr även TRIAL International, *Universal Jurisdiction Annual Review*, 2020, hämtad från [<https://trialinternational.org/latest-post/universal-jurisdiction-annual-review-2020-atrocities-must-be-prosecuted-soundly-and-rigorously/>], granskad 2020-11-10.

Universell jurisdiktion för krigsförbrytelser och tortyr har rättsligt stöd i konventioner, men har även med tiden blivit sedvanerätt.¹¹¹ Genèvekonventionerna från 1949 innehåller alla en gemensam artikel som stadgar att staterna vid krigsförbrytelser är skyldiga att ”efterspana personer, som anklagas för att hava begått [...] svår överträdelse [av konventionerna], samt att oavsett nationalitet ställa sådan person inför egen domstol.”¹¹² Vidare innehåller konventionerna principen *aut dedere aut judicare* (lagföra eller utlämna). Skyldigheten att lagföra eller utlämna återfinns även i Förenta Nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning från 1984.¹¹³ Initialt innehöll även Förenta Nationernas konvention om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord en bestämmelse om universell jurisdiktion, men denna blev borttagen efter påtryckningar från bland andra USA.¹¹⁴ Det rättsliga stödet för universell jurisdiktion i förhållande till folkmord och brott mot mänskligheten återfinns istället i sedvanerätten.¹¹⁵

Eftersom universell jurisdiktion förekommer i nationella domstolar är det intressant att undersöka vilket genomslag det har i praktiken. Enligt en rapport från Amnesty International från 2012 hade 136 länder nationell lagstiftning¹¹⁶ för universell jurisdiktion i förhållande till krigsförbrytelser, 95 angående tortyr, 94 kopplat till folkmord och 80 gällande brott mot mänskligheten.¹¹⁷ Máximo Langer och Mackenzie Eason konstaterade, efter att ha undersökt alla fall innehållandes universell jurisdiktion från 1961–2017, att antalet mål med universell jurisdiktion ökar.¹¹⁸ Mellan 2010 och 2017 identifierades 29 avklarade rättegångar där universell jurisdiktion användes, vilket kan jämföras med 32 under perioden 1961–2010.¹¹⁹ Det finns idag ingen stat som förnekar att

111 Se Chadwick, 2018, s. 200–201.

112 Genèvekonventionerna från 1949 I–IV, artiklarna 49, 50, 129 och 146.

113 *Förenta Nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning*, New York, 10 december 1984, *United Nations Treaty Series*, vol. 1465, nr 24841, s. 85, artiklarna 5 och 7.1.

114 Se Reydams, Luc, *The Rise and Fall of Universal Jurisdiction*, i Schabas, A. William, Bernaz, Nadia (reds.), *Routledge Handbook of International Criminal Law*, Routledge, 2011, s. 344.

115 Se Bassiouni, M. Cherif, *Universal Jurisdiction for International Crimes: Historical Perspectives and Contemporary Practice*, i *Virginia Journal of International Law*, vol. 42, nr 1, 2001, s. 119–122; Chadwick, 2018, s. 200–201.

116 I svensk rätt regleras universell jurisdiktion i 2 kap. 3 § 6 p. BrB. Se även Martinsson, Dennis, *Jurisdiktion avseende brott begångna utanför svenskt territorium*, i Klamberg, Mark (red.), *Lagföring i Sverige av internationella brott*, Jure förlag AB, 2020, s. 61–75.

117 Amnesty International, *Universal Jurisdiction a Preliminary Survey of Legislation Around the World - 2012 Update*, 2012, hämtad från [<https://www.amnesty.org/download/Documents/24000/ior530192012en.pdf>], granskad 2020-11-10.

118 Langer, Máximo, Eason, Mackenzie, *The Quiet Expansion of Universal Jurisdiction*, i *The European Journal of International Law*, vol. 30, nr 3, 2019, s. 779.

119 *Ibid.*, s. 788.

universell jurisdiktion existerar inom internationell rätt, men däremot saknas konsensus kring den närmare innebörden.¹²⁰

Har Rackham, Kidd och Svartskägg något gemensamt med Adolf Eichmann? I domskälen i målet mot Eichmann stadgade den Israeliska högsta domstolen att "[...] the substantive basis underlying the exercise of universal jurisdiction in respect of the crime of piracy also justifies its exercise in regard to the crimes with which we are dealing in this case."¹²¹

Universell jurisdiktion utgör den minsta gemensamma nämnaren, men dess utvidgning, från sjöröveri till massövergrepp, har mött kritik. Kissinger menar att universell jurisdiktion är ett nytt påfund, i kontrast till den historiska redogörelsen ovan, och ifrågasätter dagens användning, vilken är kopplad till massövergrepp.¹²² Kissinger uttrycker att det sätt som pirater lagfördes på visserligen är i nära analogi med modern universell jurisdiktion. Dock menar han att detta inte är en träffsäker liknelse, bland annat därför att sjöröveri, till skillnad från massövergrepp, sker utanför staters territorium. Till skillnad från Kissinger anser Bassiouni att universell jurisdiktion för massövergrepp har sina rötter i brottet sjöröveri.¹²³ Det råder konsensus bland rättsvetare om att sjöröveri har varit undantaget de klassiska formerna av jurisdiktion och i princip gäller även konsensus om att detta fenomen ska klassificeras som universell jurisdiktion.¹²⁴ Det finns dock en mängd olika teorier som försöker svara på gärningsmannens fråga "med vilken rätt lagför du mig?" kopplade till universell jurisdiktion.¹²⁵ Ytterst handlar det om hur universell jurisdiktion ska definieras och vilken grund den ska baseras på. Rättfärdigas universell jurisdiktion genom hänvisning till brottens allvarlighet,¹²⁶ universell skada,¹²⁷ svårigheter att lagföra särskilda internationella brott utanför staters gränser,¹²⁸ frågor om suveränitet¹²⁹ eller flera av dessa och kan det i sådana fall härledas till piraterna? En historisk tillbakablick ger vissa svar.

120 United Nations General Assembly, Sixth Committee (Legal), 74th session, 2019.

121 Israels högsta domstols dom (336/61) mot *Adolf Eichmann*, 1962.

122 Kissinger, 2001. Se dock Ferencz, 2001.

123 Bassiouni, 2004, s. 47.

124 Garrod, 2014, s. 195.

125 Duff, Antony, Authority and Responsibility in International Criminal Law, i Besson, Samantha, Tasioulas, Johan (reds.), *The Philosophy of International Law*, Oxford University Press, 2010, s. 591.

126 Dickinson, Edwin, Is the Crime of Piracy Obsolete?, i *Harvard Law Review*, vol. 38, nr 3, 1925, s. 334–360.

127 Luban, 2010, s. 571.

128 Song, Jiewuh, Pirates and Torturers: Universal Jurisdiction as Enforcement Gap-Filling, i *Journal of Political Philosophy*, vol. 23, nr 4, 2014.

129 Liss, Ryan, Crimes Against the Sovereign Order: Rethinking International Criminal Justice, i *The American Journal of International Law*, vol. 113, nr 4, 2019 s. 727–771.

Historien är inte statisk. Under piraternas guldålder var staterna organiserade efter ett system baserat på suveränitet som hotades av sjörövare genom att handelsvägar plundrades. Sjøröveri ansågs därmed vara ett mycket allvarligt brott och piraterna utmanade den civiliserade världens ordning med staterna i centrum. Benjamin Ferencz lyfter fram att internationell rätt har utvecklats sedan dess och att suveränitet idag hänförs till folket och inte staten.¹³⁰ Staters suveränitet är idag inte absolut utan har inskränkts genom brottsrubriceringar såsom folkmord, brott mot mänskligheten samt krigsförbrytelser. Vidare har dagens stater även förpliktelser *erga omnes*. Massövergreppen har gemensamt med dåtidens sjöröveri att de kränker sin tids system av suveränitet i grunden, vilket rättfärdigar universell jurisdiktion.¹³¹ Internationella brott som omfattas av universell jurisdiktion underminerar alltså sättet som världen är organiserad och hotar universella värden.¹³² Det är här länken mellan pirater och *génocidaires*¹³³ återfinns.

Denna teori kopplad till suveränitet är inte fri från kritik, särskilt eftersom den vilar på antaganden om suveränitet mot bakgrund av den westfaliska freden.¹³⁴ Dock visar historiska fakta, i form av yttranden från Grotius, Vattel och praxis från engelska domstolar, att sjöröveri var ett allvarligt brott bland annat eftersom det saknade godkännande från en suverän stat, medan kapare med stöd av stater auktoritet agerade lagligt. Detta är samtidigt ett argument mot att det skulle finnas en tydlig förankring i brottens art som ”*heinous*” mellan sjöröveri och massövergrepp, även om engelska domstolar såg brottet som särskilt allvarligt.¹³⁵ *Génocidaires* har en tydlig koppling till dåtidens pirater i och med att båda utmanar suveräniteten. Universell jurisdiktion förknippas med gärningsmän som anses utgöra mänsklighetens fiende. Både pirater i historien och gärningsmän som begår massövergrepp anses utgöra mänsklighetens fiende.

Cicero, Grotius, Vattel och de engelska domstolarna betonade att pirater var mänsklighetens fiende, värre än ”*ravenous beasts*”, och att alla stater därmed hade ett intresse av att dessa lagfördes. Detta sätt att klassificera gärningsmän,

130 Ferencz, 2001.

131 Liss, 2019, s. 729 och 765.

132 Ibid, s. 765.

133 Med *génocidaires* avses de gärningsmän som begår brottet folkmord.

134 ”IR’s failure to correctly theorize and periodize 1648 thus rests on its conflation of absolutist and modern sovereignty [...]. It follows that the core of the treaty was neither the establishment of full legal sovereignty for all involved nor the ‘liberty’ or autonomy of the German Estates, but rather the establishment of peace in the interest of and supervised by France (Duchhardt 1989b).” Teschke, Benno, *The Myth of 1648 – Class, Geopolitics, and the Making of Modern International Relations*, Verso, 2009, s. 244–245.

135 Kontorovich, 2004. Se även diskussionen under avsnitt 3.2.

som motståndare till mänskligheten, dog inte ut med 1700-talets pirater, utan återfinns även idag, men i form av gärningsmän som begår massövergrepp. Vem som utgör mänsklighetens fiende är nämligen dynamiskt.¹³⁶ Hannah Arendt reflekterade till exempel över om Eichmann blivit ”*like the pirate in traditional law, hostis humanis generis*”.¹³⁷

Att definiera någon som mänsklighetens fiende är framförallt ett retoriskt verktyg som onekligen vädjar till känslor.¹³⁸ Ordvalet används bland annat för att belysa hur allvarliga dessa brott faktiskt är. Rubriceringen brott mot mänskligheten antyder detta genom att främja en slags solidaritet med brottsoffren, att hela världen drabbas. En jämförelse kan göras med Vattel och hans syn på brott mot naturrätten som förhindrar försoning och skadar mänskligheten i stort.

5. SAMMANFATTNING

Sjöröveri har sedan långt tillbaka i historien varit föremål för staters avsky. Aktörer som Cicero cirka 70 f.Kr. myntade begreppet mänsklighetens fiende, och Grotius bidrog under första halvan av 1600-talet till utvecklingen av idén om universell jurisdiktion. Framförallt har framväxten skett genom engelska domstolar under piraternas guldålder. Pirat blev den som utan statens godkännande, till skillnad från kapare, störde den internationella handeln och staternas stabilitet på öppet hav. Piraterna ansågs vara mänsklighetens fiende, värre än ”*ravenous beasts*”, som till sin natur hotade världshandeln och indirekt de westfaliska staternas välstånd och överlevnad, men som också kränkte allmän moral och naturrätten. Syftet med universell jurisdiktion blev därför att skydda dessa värden mot pirater.

¹³⁶ Chadwick, 2018, s. 228.

¹³⁷ Arendt, Hannah, *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*, Penguin Books, 1994, s. 261–262. Ett nyare exempel är från Internationella brottmålsdomstolen (ICC) där vissa gärningsmän benämns som mänsklighetens fiende. Även Romstadgan innehåller flera synonyma formuleringar. Observera dock att ICC inte tillämpar universell jurisdiktion. Se Nouwen, Sarah, Werner, Wouter, Doing Justice to the Political: The International Criminal Court in Uganda and Sudan, i *The European Journal of International Law*, vol. 21, nr 4, 2011a. Jfr dock Schotel, Bas, Doing Justice to the Political. The International Criminal Court in Uganda and Sudan: A Reply to Sarah Nouwen and Wouter Werner, i *The European Journal of International Law*, vol. 22, nr 4, 2011. Se även Nouwen, Sarah, Werner, Wouter, Doing Justice to the Political: The International Criminal Court in Uganda and Sudan: A Rejoinder to Bas Schotel, i *The European Journal of International Law*, vol. 22, nr 4, 2011b, s. 1162.

¹³⁸ För vidare läsning om begreppet mänsklighetens fiende rekommenderas Gaita, Raimond, *A Common Humanity – Thinking About Love and Truth and Justice*, Routledge, 2002; Heller-Roazen, 2009.

Likt Rackham, Kidd och Svartskägg hotar samtidens mänsklighetens fiender såsom *génocidaires*,¹³⁹ freden och välståndet i världen.¹⁴⁰ Massövergrepp såsom folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse utgör en angelägenhet för alla och omfattas av universell jurisdiktion även om det råder vissa meningsskiljaktigheter kring det rättsliga stödet i internationell rätt.

Universell jurisdiktion är viktigt för att kunna lagföra brottslingar och ge brottsoffren upprättelse efter begångna massövergrepp. Genom att förstå den ursprungliga bakgrunden till universell jurisdiktion, när Jolly Roger vajade på öppet hav, kan vi få en djupare förståelse av dessa frågor i dagens diskussion om legitimiteten bakom universell jurisdiktion. 🏴‍☠️

139 "[T]he real basis for universal jurisdiction lies in the idea that perpetrators of infamies offend not against state interest but human interests – the perpetrators are indeed 'enemies of all mankind' – and the states prosecuting infamies under universal jurisdiction act merely as surrogates." Luban, 2010, s. 571.

140 Ingressen till Romstadgan stadgar att "[...] så allvarliga brott hotar freden, säkerheten och välståndet i världen".